

Bevezetés

Rutherford, Bohr, majd Heisenberg és Schrödinger a múlt század elején behatoltak az atomba és ezzel új távlatok nyíltak: eljött a kvantummechanikán alapuló műszaki fejlődés, az informatika kora. Watson és Crick 1953-ban felfedezte a DNS kettős hélixét, majd 2003-ban a humán genom program eredményeként a molekuláris biológusok (Craig Venterrel az élen) leírták a DNS-t alkotó bázispárok teljes szekvenciáját és ezzel behatoltak a sejtmagba. Ez az élő szervezetek és önmagunk megismerésében és megváltoztatásában nyit szinte határtalan lehetőségeket. Több jel mutat arra, hogy e két irányból megindult tudományos fejlődés össze fog találni, és hallatlan, mai fejjel elképzelhetetlen eredményekhez vezet (pl. molekuláris számítógépek, adattárolás szintetikus DNS-ben, beavatkozás kognitív folyamatokba, stb.).

Erwin Chargaff osztrák biológus e két eseményt végzetes áttöréseknek nevezi, melyek beláthatatlan következményekkel fognak járni. A leíró, magyarázó tudományok elemző, agresszív tudományokba csaptak át, és a sok technikai áldás mellett magának az emberiségnek a létét is veszélyeztetik. (Szerinte már a mikroszkóp megalkotása is felelőtlenesség volt.)

Neumann János 1955-ben megállapította, hogy a műszaki fejlődés exponenciális jelleget ölt; Ray Kurzweil pedig 2029-re jósolja a „szingularitás” bekövetkeztét, amikor a robbanáshoz vezető exponenciális fejlődés egy új világba katapultálja az emberiséget; amikor gép és ember között eltűnik a különbség, megjelenik a mesterséges intelligencia és elhatározás kérdése lesz, hogy mennyi ideig akarunk élni. És választhatunk majd, hogy milyen formában akarunk élni: a szokásos módon, biológiailag, majd aztán egy ideig virtuálisan, digitális adattárolókon, és azokból újrAhívva-újraéledve megint biológiailag...

Bár azóta öt évtized telt el, mégis élénken él bennem az a történelem-filozófiai szemlélet (a formációelmélet), mellyel annak idején a szerzőjéről elnevezett egyetemen ismerkedtem meg. Eszerint a történelmet a termelőerők fejlődése viszi előre; ezek utat törnek maguknak és kialakítják a számukra legkedvezőbb termelési (tulajdon-, gazdálkodási- és intézményi) viszonyokat, melyek a saját képükre formálják a társadalmat. Történjék bármi a világgazdaságban, ezzel az elmélettel jól megmagyarázható. (Mint a globalizáció, vagy pl. az informatika térhódítása és azzal együtt a nagy informatikai világcégek és életünk, mindennapjaink átalakulása.) Nem áll ettől messze Tolsztojnak a Háború és békében kifejtett történelem-szemlélete sem, miszerint a nagy emberek „csupán címkék, csupán nevet adnak az eseményeknek”, csak bábok a történelem színpadán és egy tőlük független, parancsoló kényszer megvalósítói. De nem kell a szomszédba menni egy kis bölcsességgért; olvassuk csak, mit írt Madách erről:

..... Mert egyént sosem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén.
.....
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. ¹

Társadalmunk, intézményeink bírálatakor ultima rációként hajlamosak vagyunk azzal érvelni, hogy hát igen, ilyen az emberi természet. De miután behatoltunk a sejtmagba, egyre többet tudunk meg erről az emberi természetről, annak genetikai eredetű hajlamosító tényezőiről. Az egyedi evolúciónak köszönhetjük az önzést és minden rossz tulajdonságunkat, de a csoportos evolúció kifejlesztette bennünk az együttműködés és együttérzés képességét. Ezért az emberi társadalom nem szükségszerűen rossz, adott a lehetőség, hogy a dolgok jó irányba fejlődjenek.

A főáramú liberális közgazdaságtan sokat tett azért, hogy a gazdasági rendszerek az önzésre és rossz tulajdonságainkra épüljenek. Polányi még *A nagy átalakulás*-ban megállapította, hogy a gazdaság eluralkodik a társadalom, sőt, a természet felett is, és a természet-társadalom-gazdaság sorrend helyett egy fordított beágyazottság alakult ki. Akerlof és Shiller a problémát – igen képletesen – egy 2x2-es motivációs-döntéshozatali mátrixban helyezi el. Bár motivációink csak részben gazdaságiak, és az azokra adott válaszok csak részben racionálisak (tehát a mátrix egynegyedét töltik ki a gazdasági-racionális elemek), az uralkodó közgazdaságtan megpróbálja mindenre kiterjeszteni a gazdasági racionalitást.²

A két nagy behatolás eredményeképpen már előre láthatók a hallatlanul nagy lehetőségek és a még nagyobb veszélyek körvonalai. Csak remélhetjük, hogy nem Huxley vagy Orwell világa fog megvalósulni. De hogy mindez hová fog vezetni? – hogy Henrynek, a Csengetett Mylord? inasának a kedvelt szófordulatával éljek – azt nem tudhatjuk.

Cikkeimet, rövid írásaimat hét téma köré csoportosítom:

- Új technológia (informatika és molekuláris biológia),
- Új gazdaság (milyen lesz a gazdaság),
- Új társadalom (mit hoznak a változások a társadalomban),
- Társadalompolitika (milyen átalakulások várhatók az oktatás, egészségügy, jóléti politika területén),
- Európa – integráció és társadalom,
- Világgazdaság – új fejlemények,
- Tönkretett bioszféra.

¹ Az ember tragédiája, VII, szín, Lucifer. (Az idézetre Bokor Levente hívta fel a figyelmemet.)

² G. A. Akerlof, R. J. Shiller: *Animal Spirits. Avagy, a lelki tényezők szerepe a gazdaságban és a globális - kapitalizmusban.* Corvina, 2011.

Az informatika és a molekuláris biológia terén végbemenő műszaki változások megjelennek a gazdaságban, a társadalomban, hatásuk szétterjed minden területen, végső soron közvetve a külgazdasági kapcsolatokban és a világgazdaságban is. De beillesztek néhány olyan írást is a gyűjteménybe, melyek nem a két mag feltöréséből fakadnak, hanem a világgazdaság, vagy a társadalmi lét fontos, újszerű vonásait tárgyalják (dezintegráció, migráció, hatalmi átrendeződések, emberi kapcsolatok, viselkedési formák, stb.). És ha már a jövőről írunk, elkerülhetetlen, hogy ne essék szó a tönkretett természeti környezetről is – bár ez nem a „két mag feltörésének” következménye. (E témát úgy tekintem, mint az egyik legjelentősebb kockázatot, mely e században önpusztításunkhoz vezethet.)

Köszönettel tartozom *Körmendy Zsuzsának*, aki írásaimat megjelenteti a Magyar Nemzetben, s ezáltal újabbakra inspirál. Végül is egy digitális könyv-féleség kerekedett ki belőlük.

Bp, 2016 május

Tartalom

(mely nem végleges, az új cikkekkel folyamatosan bővül)

I. Új technológia

- Watson gyógyít (az IBM új „gondolkodó” számítógépe)
- A Mindenható Internet
- Digitális ősrobbanás felé
- Apokalipszis 2.0 (a mesterséges intelligencia veszélyei)
- Humán GMO (génsebészet és génszerkesztés)
- Mondhatja-e azt a gép, hogy én vagyok?

II. Új gazdaság

- Igaz-e a méhek meséje? (Milyen lesz a XXI. század közgazdaságtana?)
- Lehet-e érényes a piac?
- A közgazdaságtan emberképe
- Fiziokratizmus
- Semmittevésre kárhóztatva (informatika és foglalkoztatás)
- Vissza a kapitalizmusba (az *on demand* gazdaság, másnéven a „sharing economy” gyors terjedése)
- Arccal az ipar felé (az újraiparosítás az informatika korában)
- Platform-kapitalizmus (harc az információért)
- Német jövő: Szilícium-völgy vagy ipari múzeum?

III. Új társadalom

- A gyermek mint termék
- Mire való a női test?
- Egyenlőség (az egyenlőtlenség genetikai háttere)

- Egy szép új világ felé (genetikai és környezeti meghatározottság az oktatásban és a személyiség kialakulásában)
- Felelősség (a genetikai hajlamok ismeretében)
- Érintés (a szeretet-igény kielégítése üzleti vállalkozásban)
- Fekete Amerika és Cigánymagyarország
- A millenniumi nemzedék
- Az újrakezdések kora. (a halhatatlanságról)

IV. Társadalompolitika

- Skandináv jóléti reformok
- Az egyetemek jövője
- Mi vár az előregedő társadalmakra?
- Az egészségügy tévelygése
- Ki irányítsa az iskolát?

V. Európa: integráció és társadalom

- Példakép-e még a Nyugat?
- Konvergenciakrízis az Európai Unióban (Periférián)
- Felzárkózásunk esélyei az EU-ban
- Német számítások a bevándorlók hasznáról
- A menekültáradat megállítása (Egy nevenséges alku körvonalai)
- Az iszlám európai perspektívája
- Európa féltése
- A széthullás közgazdaságtana
- A visegrádi együttműködés gazdasági lehetőségei
- Populizmus

VI. Új fejlemények a világgazdaságban

- Kinek kedvez a globalizáció?
- Kína titka
- Patrióta gazdaságpolitika
- A baloldal és a világválság
- Világgazdasági válság és gazdaságelmélet
- A feltörekvő országok nagy korszaka
- Világ szegényei
- Globális jövedelemkülönbségek

VII. Tönkretett bioszféra

- Néhány mondat a fenntarthatóságról
- Ez már klímaváltozás?
- Oktalan optimisták
- Világválságok kezelése és kezelhetetlensége (klíma és pénzügyek)
- Szeszélyes évszakok (az esőerdők irtásának következményei)

*Az egyes fejezetek és részek a főmenüből,
a **Szép új világunk** alatti alcímekből nyithatók meg:*

Bevezetés és tartalom

Új technológia

Új gazdaság

Új társadalom

Társadalompolitika

Európa

Világgazdaság

Tönkretett bioszféra

(tehát innen vissza kell menni az előző web-oldalra)